

İSMƏT UMUDOVA
Odlar Yurdu Universiteti
e-mail İsmətUmdova69@bk.ru

C.Q. BAYRON ƏSƏRLƏRİ VƏ ŞƏRQ DÜNYASI

Açar sözlər; mütərəqqi romantizm, əvəzolunmaz şair, bədii yaradıcılıq, əsrarəngiz, məhtəşəməsərlər.

Key words ; Progressive romanticism , Unique writer, Artistic Creation, Mysterious , Grand Novels.

Ключевые слова; Прогрессив романтизм, Несравнимый писатель, Художественное творчество, Волшебный , Выдающиеся произведение.

Bildiyimiz kimi, dünyanın söz sənətinə ingilis ədəbiyyatı zəngin töhvələr vermişdir. Bu ədəbiyyat dünya oxucusuna əvəzolunmaz şair, nasir, dramaturqlar bəxş etmiş və bu ədəbiyyat vasitəsilə də dünya oxucusu Böyük Britaniya adalarında yaşayan xalqların tarixi , adət- ənənəsi, xüsusiyyətləri , ailə və cəmiyyət haqqında geniş məlumatlar əldə etmişdilər.

Bu gün bu məqalədə sizlərə haqqında söz açacağım dünya ədəbiyyatı aləmində çox önəmli bir yerə sahib olan şəxs, İngilis poeziyasının tanrısı adlandırılan Villyam Şeksprin ən nüfuzlu davamçısı C. Q. Bayrondur. Danılmaz faktdır ki , XIX əsrin əvvəllərində bütün Avropada mütərəqqi romantizmin görkəmli nümayəndələrindən biri hesab olunan C.Q. Bayron yaradıcılığı dünya ədəbiyyatının inkişafına güclü təsir göstərmişdir. bu gün dünya ədəbiyyatında məhz Bayron “Sevimli şair” ləqəbi ilə tanınır.

Bayronun ölməz poeziyası əsrlərdir ki, oxucusunu həyacanlandıraraq qəlbini riqqətə gətirir.Əsərlərini oxuyarkən , həmişə insanı belə bir sual düşündürür, cansız qələm həyatı, yaşamı,insanlığı bu qədər gözəl, incə əks etdirə bilərmə?

Bayron fəaliyyəti, bədii yaradıcılığı təkcə ingilis oxucusu üçün deyil , bütün dünya xalqlarının oxucuları üçün maraqlıdır.

C. Q Bayron 1788-ci il yanvar ayının 22-də Londonda yoxsullaşmış bir Lord ailəsində dünyaya gəlmişdir. Onun uşaqlığı Şotlandiyanın Ederdiya şəhərində keçmişdir. O, 1801-ci ildə Londonun Harrou qapalı zadəgan məktəbində təhsil almışdır və ilk şeirlərini də elə bu illərdə yazmışdır. O , 1805-1808-ci illərdə Kembric Universitetində təhsil almışdır. 1807-ci illərdə şair ”Asudə saatlar “ adlı ilk şeir məcmuəsini , 1809-cu ildə isə mürtəce romantiklər ələhinə yazılmış “İngilis bardları və Şotlandiya icmaçıları” adlı satirik poemasını nəşr etdirmişdir.

Bayronun yaşadığı dövr avropalıların Şərq ölkələri ilə ciddi maraqlanmağa başladığı dövrdür. Bu dövrdə Avropada bir neçə Şərq cəmiyyətləri

yanır ki, bunlar da Parisdə "Asiya cəmiyyəti, " Londonda " Asiya kral cəmiyyəti", Leypsiqdə "Alman Şərq cəmiyyəti" və s.

Bildiyimiz kimi, Şərq mövzusu bir müddət dünya klassiklərinin əsərlərində əsas yer tuturdu. Məhz, bu illərdə Avropada Hötenin "Şərq divanı", V.Hüqonun "Orientaliya"sı və eyni zamanda Şərqi öyrənməyə dair bir sıra kitablar da nəşr edilmişdir.

Belə ki, Şərq ölkələrinin tarixi, ədəbiyyatı, mədəniyyəti Bayronu da maraqlandırmışdır desək yanlışdır. Şairin Şərq dünyasına olan böyük marağı, sonralar Bayronun bu ölkələrə səyahət etmək arzusunun gerçəkləşdirdi. Bayron hələ uşaq ikən "Türkiyə tarixi" kitabını oxumuş və Şərqə xüsusi marağını, Şərqə səyahət etmək fikrini və şeirlərində də hiss olunan şərq ruhunu da məhz bu kitabdən öyrəndiyini demişdir. C.Q.Bayron "Çayld Haroldun səyahətləri", "Şərq poemaları", "Don Juan", "Manfred" və sairə kimi dünya ədəbiyyatı xəzinəsinə bəxş etdiyi əsərləri -ni bu dövrdə yazmışdır.

Şərq dünyasına səyahəti Bayron yaradıcılığında böyük bir səifə açmışdır. O, dövrünün yazıçılarından fərqli olaraq, Şərqi Avropaya özünə-məxsus, qeyri- adi tərzdə tanıtmışdır. Şairin Türk dünyasına olan böyük marağı, türk adət- ənənəsini dərinlən öyrənməsi və öz əsərlərində, poemalarında çox gözəl şəkildə əks etdirməsi buna əyani misaldır. Əsərlərində işlətdiyi şərq sözlərinin əksəriyyəti əsl türk və müəyyən bir hissəsi isə ərəb, fars dillərindən türk dilinə gəlmiş sözlərə yeni mənə verərək, bu sözləri əsərlərdə özünə-məxsus şəkildə istifadə etmişdir. Bunu da xüsusi olaraq qeyd edək ki, digər ingilis yazıçıları da öz əsərlərində Bayronun ədəbiyyata gətirdiyi yeni sözlərdən istifadə etmişdilər. məs; Sultanə -xanım mənasında, saray- hərəmxana mənasında və s.

Yaxın Şərq ölkələrinə səyahətinin ardından 1813-1815- ci illərdə Bayron bir çox poemalar qələmə alır və illər sonra bu poemalar ədəbiyyat dünyasında "Şərq poemaları" adı ilə məşhurlaşır. Bu poemalar toplusuna altı poema daxildir. Bunlar "Abidos Gəlini", "Qabil", "Korsar", "Dara", "Karinfin mühasirəsi", "Parizna".

Böyük Rus şairi Puşkin deyirdi ki, Lord Bayronun əsərlərindən heç birisi İngiltərədə "Korsar" qədər güclü və dərin təəssürat oyatmamışdır. Şairin bu əsərində protest hissi daha üstündür.

Bayronun poemalarında əsas rolu mahiyyətə üç şəxs; qəhrəman, onun məşuqəsi və rəqibi oynayır. Bayronun qəhrəmanları cəmiyyətin eybəcərliklərinə qarşı üsyan edən mübariz, lakin təkbaşına mübarizə aparan, həyatın ən çətin sınaqlarından çıxış yolunu öz şəxsi azadlıqlarında görə qəhrəmanlardır. Bayron əsərlərində şəxsiyyəti hər şeydən üstün tutaraq və bu şəxsləri əsrarəngiz şəkildə oxucuya təqdim edir. Buna misal olaraq "Qabil,"

poemasında Qabili , "Abidos Gəlini" poemasında Səlimi missal gətirmək olar.

1821-ci ildə qələmə alınmış "Qabil" poeması Bayronun sirli - mifik əsərləri sırasındadır; sanki real həqiqətlərindən bezən şair həmin dövrdə belə mövzulara daha tez-tez müraciət edirdi. Əsərdəki Adəm, Həvva, Qabil, Habil obrazları da hər bir oxucuya məlum olan dini - mifik obrazlardır. Bu əsərdə Corc Bayron tamamilə öz xəyallarına qol – qanad verən şair kimi oxucu qarşısına çıxarır, varlığın mahiyyətinin əzabdan ibarət olduğunu əsas götürən romantic qəhrəmanının qəlbini kədərlə dolu olduğunu və öz tənha varlığına qapılaraq , yerlərin və göylərin sirrini anlamağa çalışır.

Şairin qələmə aldığı "Konfirin mühasirəsi" poeması "Şərq poemaları" içərisində özünəməxsus bir yer tutur. Azadlıq ideyası, vətən istiqlaliyyəti uğrunda kütləvi hərəkət; kütlə və qəhrəmanın münasibəti, artıq müəllif tərəfindən burada açıq aydın əks olunur. Şair əsərdə yer- yurdundan didərgin düşən qəhrəmanlarını öz düşmənlərinə qarşı necə amansız mübarizə apardığını, intiqam hissiylə yandığını , sevgilisinin Fransiskoya olan yüksək məhəbbətini , dinə olan münasibətini qeyri –adi şəkildə göstərir.

"Abidos gəlini " poeması haqqında qısa məlumat vermək istərdim;

Əsərin əsas obrazları hökmdar Cəfər, onun qardaşı oğlu Səlim və qızı Züleyxadır. Səlimlə Züleyxa bir - birilərini dərin məhəbbətlə sevirlər. Hakimiyyət uğrunda gedən mübarizədə Cəfər Səlimin atasını öldürərək hakimiyyəti ələ keçirir. Bir müddət keçdikdən sonra Səlim atasının Cəfər tərəfindən öldürüldüyünü bilir. Həm atasının qisasını almaq, həm də sevdiyi qadının başqa biriylə evlənməsinə mane olmaq məqsədiylə Səlim Cəfərə qarşı mübarizəyə qalxır. Lakin hakimiyyət uğrunda gedən bu müharibədə Səlim həlak olur və Səlimin ölümünə dözə bilməyən Züleyxa isə canına qəst edir. Onların saf sevgisi hakimiyyət uğrunda gedən mübarizənin , dövrün eybəcəliklərinin qurbanı olur desək yanlışdır. Səlim və Züleyxanın nakam qalan sevgisi bütün ölkəni kədərləndirir , hökmdar Cəfər isə xalq tərəfindən qınanır. Əlbəttə ki ,O, öz səhvlərini başa düşərək peşman olduğunu etiraf edir.

Bu poemada " Leyli Məcnun " dastanındakı Leyli obrazını xatırladan əlamətlərə daha çox rast gəlirik. Professor Əli Sultanlı Avropada Nizaminin " Leyli Məcnun " poemasının ən çox təsirini məhz "Abidos Gəlini " poemasında görür.

Şərq poemalarından danışarkən, Bayronun həmin dövr yaradıcılığının iki əsas xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır. Bunlardan biri Bayronun Şərq ölkələrinə səyahətindən sonra yazdığı əsərlərə Şərq poeziyasının müsbət təsir etməsi , digəri isə bu poemalardan daxili və xarici irtica qüvvələrinə qarşı kəskin etiraz və üsyan motivlərinin zəngin olmasıdır.

Bayronun ömrü çox uzun olmadı , lakin yaratdığı möhtəşəm əsərlər yarımçıq qalan ömrünün davamı oldu desək yanlışdır. Bəli ! Böyük şairin ölümündən illər keçir, amma buna baxmayaraq onun yaradıcılığı və əsərləri bu gün də müəllim edilir, öyrənilir. 28 yanvar 1821- ci il tarixi gündəliyində şair “poeziya nədir” sualını qısa olaraq belə cavablandırmışdır. ”Poeziya keçmişin və gələcəyin duyğusudur ”!

O, sənətdə , poeziyada belə bir duyğunun tərcümanı olmuşdur. İngilis ədəbiyyatına böyük mübarizlik ruhunu, romantic şeirin öz təbii, gözəl təsvirini verən C. Q. Bayron ; Avropa romantizminin dahiləri olan P.B.Şelli, V. Hüqo, Jorj Sand kimi söz ustaları ilə xalqın müdafiəsində dayanmışdır.

Görkəmli şəxslərin Bayron haqqındakı fikirləri;

“Bayron yaradıcılığı bəşər tarixində bir səifədir , əgər həmin səifəni cırsanız, tarixin bütövlüyü itəcək ,heç nə ilə əvəz oluna bilməyən bir boşluq qalacaq.

V.Q.Belinski.

C.Q. Bayron “bizim əsrin qeyri-şərtsiz ən böyük dahisidir.”

İ.V.Höte.

“C.Q.Bayron qəlb ağrısı ilə qərribə həqiqətlərin üstünü açır “

Z.Ağayev.

Ədəbiyyat

1. Seçilmiş əsərləri; Poeziya –Bakı; Şərq-Qərb 2006. (Dünya ədəbiyyatı)
2. C.Q.Bayron (1788-1824) Savalan -2014.
3. C.Bayron –Vahid Mərkəzləşdirilmiş kitabxana.
- 4.C.Bayron”Abidos gəlini”əsərlərin qısa məzmunu
- 5.Bəşər tarixinin möhtəşəm siması—C.Bayron.Bakı 2018
- 6.C.Bayron. Seçilmiş əsərlər Virtual kitabxana.

I.Umudova

Eastern world in Bayron`s works

Summary

In this article the author gives a short information about Bayron`s literary activity and about poems which he wrote after his journey to East. After my close acquaintance with Bayron`s literary activity, I realized that innovations in the genre of lyric-romantic type of poems was brought to European literature by G.Bayron. I noticed how heroes of G. Bayron poems

struggle against deformity in the society and they prefer individual to everything.

G. Bayron is a great poet. In the little article it is impossible to give enough information about him. But we can say that nevertheless many years passed after his death, mysterious power of his pen is a fiery call for freedom, peace and against war.

So we can say that there are a lot English writers and poets and they have their own works. But Bayron is the most important poet that he described the Eastern world best of all.

И. Умудова

Восточный мир в произведениях Байрона

Резюме

В данной статье автор даёт краткую информацию о литературной деятельности Байрона и о поэмах, которые он написал после путешествия на Восток. После своего тесного знакомства с литературной деятельностью Байрона, я осознала, что инновации в жанре лирико-романтического типа поэм были принесены Байроном в Европейскую литературу.

Я осознала, как герои поэм Байрона борются против деформации в обществе и они предпочитают всему личность.

Байрон – великий поэт. В маленькой статье невозможно дать полную информацию о нём.

Но мы можем сказать, что несмотря на то, что прошло много лет после его смерти, таинственная сила его пера является пламенным призывом к свободе, миру и против войны.

Таким образом, мы можем сказать, что есть много английских и писателей и поэтов и у них имеются свои произведения. Но Байрон самый важный поэт, который оценивается в восточном мире как самый лучший.

Rəyçi: Ülviyyə Nəsirova

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent